

Europos Sąjungos
Taryba

Briuselis, 2021 m. birželio 4 d.
(OR. en)

9147/21

SOC 372
EMPL 278
ECOFIN 564
EDUC 221
SAN 359
GENDER 70
ANTIDISCRIM 70

PRANEŠIMAS

nuo:	Užimtumo komiteto ir Socialinės apsaugos komiteto
kam:	Nuolatinių atstovų komitetui / Tarybai
Dalykas:	Europos semestras a) 2020 m. ir atitinkamų 2019 m. konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų (KŠSR) įgyvendinimo vertinimas: Užimtumo komiteto (EMCO) ir Socialinės apsaugos komiteto (SAK) nuomonė – Patvirtinimas

Delegacijoms pridedama pirmiau nurodyta nuomonė, kad 2021 m. birželio 14 d. ją patvirtintų EPSCO taryba.

EMCO ir SAK nuomonė dėl 2021 m. Europos semestro ciklo

Preambulė

Remdamiesi Sutarties dėl ES veikimo (SESV) IX ir X antraštinių dalių nuostatomis, pagal 150 ir 160 straipsnius komitetams suteiktais įgaliojimais ir Tarybos sprendimu, kuriuo įsteigiami komitetai, Užimtumo komitetas (EMCO) ir Socialinės apsaugos komitetas (SAK) atliko 2020 m. Tarybos konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų (KŠSR) ir atitinkamų 2019 m. KŠSR dalių, susijusių su užimtumo, socialinės apsaugos ir socialinės įtraukties sritimis, įgyvendinimo analizę (šios nuomonės **2 skirsnis**). **1 skirsnyje** pateikiamos Komitetų nuomonės dėl Europos semestro valdymo aspektų.

1 skirsnis.

2021 m. Europos semestro ciklo bendri valdymo aspektai ir nuomonės dėl semestro ateities

Pastarąjį dešimtmetį Europos semestras buvo ekonominės politikos koordinavimo pagrindas ES, integruotai apimantis fiskalinę, ekonominę, užimtumo ir socialinę politiką.

Užimtumo ir socialinės politikos valdymas yra visapusiškai įtvirtintas Europos semestre¹. SESV 148 straipsnis yra pagrindas tam tikroms pagal Sutartį pavestoms užduotims – visas jas atliekant EPSCO tarybos komitetams tenka itin svarbus vaidmuo: parengti užimtumo gaires, bendrą užimtumo ataskaitą, taip pat vykdyti kitą stebėsenos veiklą užimtumo ir socialinėje srityse. Sutartyje reikalaujama, kad valstybės narės prisidėtų „*plėto[damos] suderintą užimtumo strategiją*“ [...] „*nuosekliai laikydamosi*“ ekonominės politikos bendrųjų gairių (SESV 146 straipsnis). Be to, Tarybos sprendimuose, kuriais įsteigiamas EMCO ir SAK, abu komitetai raginami prisidėti prie visų Europos semestro aspektų jų kompetencijai priklausančiose srityse ir teikti apie juos ataskaitas Tarybai.

Pagal SESV 148 straipsnį EMCO kiekvienais metais nagrinėja priemones, kurių ėmėsi valstybės narės, kad įgyvendintų savo užimtumo politiką, atsižvelgdamos į nacionalinėse reformų programose (NRP) nustatytas užimtumo gaires, ir informuoja Tarybą apie šio nagrinėjimo rezultatus. Remdamasis savo įgaliojimais, SAK atlieka panašią reformų įgyvendinimo analizę jo kompetencijai priklausančiose srityse. Apie šios stebėsenos veiklos rezultatus pranešama Tarybai, jie naudojami diskusijose dėl valstybėms narėms teikiamų konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų (KŠSR) (daugiau nei 40 % jų teksto skiriama su užimtumu, įgūdžiais ir socialine politika susijusiems 2019 m. ir 2020 m. ciklą iššūkiams nagrinėti). Be to, remdamasis pirmiau nurodyto nagrinėjimo rezultatais ir bendradarbiaudamas su SAK, EMCO prisideda rengiant Europos Vadovų Tarybai skirtą bendrą užimtumo ataskaitą dėl užimtumo padėties Sąjungoje ir dėl užimtumo gairių įgyvendinimo.

Dėl COVID-19 pandemijos protrūkio 2020 m. pradžioje reikėjo **laikinais pakoreguoti Europos semestrą**. Dėl tebesitęsiančios krizės reikėjo imtis ypatingų priemonių, kurių rezultatas – sukurta Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė (EGADP); tai yra beprecedentė investicijų ir reformų finansavimo priemonė, kurios tikslas – sušvelninti ekonominį bei socialinį krizės poveikį ir remti įtraukų bei tvarų ekonomikos atsigavimą, taip pat teisingą žaliąją ir skaitmeninę pertvarką.

¹ Europos semestro teisinis pagrindas nustatytas SESV 121 straipsnyje dėl ekonominės politikos koordinavimo ir 148 straipsnyje dėl užimtumo politikos koordinavimo.

EGADP padarė poveikį tiek Europos semestro tvarkaraščiui, tiek jo rezultatams, o tai savo ruožtu turėjo įtakos daugiašalės užimtumo ir socialinės politikos pokyčių priežiūros procesui. Visų pirma, ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planai, o ne NRP, buvo paskelbti pagrindiniais valstybių narių reformų iniciatyvų informaciniais dokumentais šiame išskirtiniame semestro cikle. 2021 m. ataskaitos dėl šalių turi būti pakeistos Komisijos atliktu ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planų vertinimu, o nefiskalinės KŠSR 2021 m. nebus skelbiamos. Be to, 2021 m. daugiašalės peržiūros EMCO ir SAK komitetuose atliktos prieš paskelbiant ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus, todėl komitetai negalėjo pakankamai atsižvelgti į nacionaliniuose ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose numatytų priemonių potencialą prisidėti įgyvendinant 2019–2020 m. KŠSR užimtumo ir socialinėje srityse. EGADP valdymo procese nebuvo numatytas joks oficialus EPSCO tarybos ir jos patariamųjų organų vaidmuo – tai didelis pokytis, palyginti su ankstesniais metais, kai EMCO ir SAK dalyvaudavo nagrinėjant visus Europos semestro aspektus, patenkančius į jų kompetencijos sritį.

Šiomis aplinkybėmis **EMCO ir SAK toliau stebėjo valstybių narių pastangas įgyvendinti 2020 m. konkrečioms šalims skirtas rekomendacijas ir atitinkamas 2019 m. KŠSR**. Abu komitetai kartu išnagrinėjo horizontaliojo pobūdžio klausimus; tai leido išsamiai išnagrinėti bendrus iššūkius ir parengti tinkamas atsakomąsias politikos priemones. Gerokai išplėsdami seniai įsitvirtinusias horizontaliąsias diskusijas, šie komitetai daugiau dėmesio skyrė daugiašaliams ir teminiams savo darbo aspektams. Tai suteikė valstybėms narėms papildomų galimybių dalyvauti išsamiose diskusijose apie tai, kaip įveikti struktūrinius ir naujus iššūkius, papildant KŠSR peržiūras.

EMCO ir SAK toliau siekė, kad su semestru susijusioje jų veikloje dalyvautų **atitinkami kitų Tarybos sudėčių komitetai ir patariamieji organai**. EMCO kartu su Švietimo komitetu surengė diskusijas dėl KŠSR švietimui, mokymui ir įgūdžiams skirtų dalių, o SAK per savo nacionalinių delegacijų narius siekė įtraukti Vyresniųjų pareigūnų sudėties visuomenės sveikatos darbo grupę. Šis bendradarbiavimas sustiprino diskusijų politinį turinį ir paskatino visapusiškiau svarstyti klausimus, priklausančius EMCO ir SAK kompetencijos sričiai.

Laikiniai pakeistas semestro procesas turėjo įtakos bendradarbiavimui su Ekonominės politikos komitetu (EPK), socialiniais partneriais ir pilietinės visuomenės organizacijų atstovais. Visų pirma, 2021 m. neskelbiant nefiskalinių KŠSR, **sumažėjo bendro EPSCO tarybos ir ECOFIN komiteto darbo semestro srityje galimybės**. Vis dėlto 2021 m. balandžio mėn. įvyko bendras EMCO ir EPK pasikeitimas nuomonėmis politikos klausimais bendrai rūpimomis temomis, kurios taip pat yra svarbios Europos semestro valdymui (dėl Socialinio ramsčio veiksmų plano, ypatingą dėmesį skiriant ES pagrindiniams tikslams ir patikslintai socialinių rodiklių suvestinei); Komisijos rekomendacijos dėl veiksmingos aktyvios paramos užimtumui ir priemonės nedarbo rizikai dėl ekstremaliosios situacijos mažinti (SURE) įgyvendinimo). EPSCO komitetai toliau ieškos papildomų reguliaraus ir glaudesnio komitetų bendradarbiavimo galimybių kito semestro ciklo metu bei vėliau ir tebėra įsipareigoję prašyti socialinių partnerių ir pilietinės visuomenės organizacijų nuomonių.

EMCO ir SAK laikosi nuomonės, kad **Europos semestras tebėra veiksminga koordinavimo priemonė** siekiant skatinti tvarų ir integracinį ekonomikos augimą, konkurencingumą, užimtumą ir tinkamą socialinę apsaugą bei socialinę įtrauktį, ypač dabartinės krizės metu. EPSCO tarybos išvadose dėl 2021 m. metinės tvaraus augimo strategijos ministrai paragino kuo greičiau grįžti prie visaverčio semestro ciklo, kuris sudarytų sąlygas vykdyti visapusišką užimtumo ir socialinės politikos daugiašalės priežiūros procesą, kartu stiprinant integruotą ekonominės, užimtumo ir socialinės politikos koordinavimą.

Kalbant apie procedūrinius koregavimus, susijusius su 2021 m. semestro ciklu, nariai laikosi nuomonės, kad EGADP paskatinti pokyčiai buvo pagrįsti. Pakeisti ataskaitų teikimo reikalavimai leido valstybėms narėms sutelkti dėmesį į skubias kovos su krize atsakomąsias politikos priemones ir reformas. Tačiau šie koregavimai turėtų likti laikini, o **abiejų komitetų nariai labai pritaria tam, kad būtų laiku sugrįžta prie visapusiško semestro proceso, kad jau kito ciklo metu būtų atkurti visi pagrindiniai semestro elementai**.

Visų pirma abu komitetai mano, kad **labai svarbu užtikrinti tinkamą užimtumo ir socialinės politikos pokyčių ir atsakomųjų politinių priemonių stebėseną**. Nariai pabrėžė, kad semestro procesas yra labai orientuotas į ateitį ir kad nuolat turi būti skiriamas dėmesys ilgesnio laikotarpio struktūriniais iššūkiams, apimant platesnę sritį, ne tik reformas ir investicijas, numatytas ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose.

Šiuo atžvilgiu **nacionalinės reformų programos (NRP)** turėtų išlikti tinkama ataskaitų apie struktūrines reformas ir pažangą įgyvendinant KŠSR teikimo priemonė, o ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano įgyvendinimo vertinimas turėtų būti visapusiškai integruotas į semestro procesą. Atsižvelgiant į tai, **turėtų būti geriau suformuluota NRP ir ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planų sąsaja**. Kadangi NRP apima platesnį klausimų spektrą visapusiškame semestro procese, į NRP galėtų būti įtrauktas ataskaitų apie ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planų įgyvendinimą, įskaitant ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planų tarpinių ir galutinių tikslų pasiekimą, teikimas. Ataskaitose svarbu vengti dubliavimosi. Be to, EPSCO komitetai, vadovaudamiesi savo įgaliojimais, mano, kad jie turėtų dalyvauti aptariant ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planų ir NRP įgyvendinimą ir stebėseną.

Komitetų nuomone, reikėtų išlaikyti Europos semestro proceso **daugiašalės priežiūros** aspektus. Nuo kito ciklo reikėtų atkurti išsamias ir reguliarias ankstesnių ciklų **ataskaitas dėl šalių**, kuriomis remdamosi Komisija ir valstybės narės keistųsi nuomonėmis apie KŠSR įgyvendinimo pažangą. EMCO ir SAK taip pat laikosi nuomonės, kad reikėtų vėl teikti nefiskalines **konkrečioms šalims skirtas rekomendacijas**, be kita ko, atsižvelgiant į užimtumo ir socialinių klausimų svarbą valstybių narių reformų darbotvarkėse. Daugelis valstybių narių pritaria **KŠSR, kurioms būtų būdingas daugiametis aspektas tam tikrose politikos srityse, kurios būtų pateikiamos kartu su metinėmis ataskaitomis dėl šalių ir atliekant daugiašalę priežiūrą**.

Bendroje užimtumo ataskaitoje turėtų būti toliau pateikiama metinė pagrindinių užimtumo ir socialinių pokyčių Europos Sąjungoje, įskaitant valstybių narių reformų pastangas, apžvalga. Bendra užimtumo ataskaita tebėra tinkama stebėsenos ir analizės priemonė. Ateityje joje ir toliau gali būti atspindimas pandemijos poveikis užimtumo ir socialiniams pokyčiams, kartu išplečiant jos analitinį pagrindą integruojant naujus ES pagrindinius tikslus ir patikslintą socialinių rodiklių suvestinę, taip pat galbūt atspindint ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemones, kurias valstybės narės įgyvendino savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planų kontekste. Ateityje rengiant bendrą užimtumo ataskaitą turėtų būti toliau stebima, kaip įgyvendinamos pagal Sutartį rengiamos užimtumo gairės, ir teikiamos į užimtumo gaires įtrauktų socialinio ramsčio principų įgyvendinimo ataskaitos. Kitos esamos EMCO ir SAK stebėsenos priemonės taip pat tebėra aktualios ir turėtų būti toliau naudojamos semestro procese.

EMCO ir SAK taip pat palankiai įvertino **Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų plano** sąsajas su semestru. Plane akcentuojami ES pagrindiniai tikslai užimtumo, įgūdžių ir socialinės politikos srityse atliepia abiejų komitetų ir EPSCO ministrų raginimus imtis tolesnių veiksmų, susijusių su strategija „Europa 2020“. Remiantis Porto deklaracija², Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų plane paskelbti pagrindiniai tikslai turėtų būti visapusiškai integruoti į Europos semestrą, remiantis patirtimi, įgyta įgyvendinant strategiją „Europa 2020“.

² Europos Vadovų Taryba, 2021 m. gegužės 8 d., Porto deklaracija. ES vadovai Porto aukščiausiojo lygio susitikime palankiai įvertino „*naujus ES pagrindinius tikslus [...] bei patikslintą socialinių rodiklių suvestinę, siūlomus veiksmų plane, kurie padės stebėti pažangą, daromą įgyvendinant socialinio ramsčio principus, atsižvelgiant į skirtingas nacionalines aplinkybes ir laikantis politikos koordinavimo tvarkos Europos semestro kontekste*“.

Žvelgdami į ateitį, komitetai pripažįsta, kad esama teigiamos patirties, kurios galima pasisemti iš 2021 m. semestro ciklo, tačiau pakartoja, kad **EPSCO tarybos ir jos patariamųjų organų** vaidmuo semestro procese turėtų būti išlaikytas, kaip ir ankstesniuose semestro cikluose, visapusiškai taikant Sutartį (SESV 148 straipsnis) ir atitinkamus abiejų komitetų įgaliojimus. Atsižvelgiant į tai, kad semestras tapo EGADP ir Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų plano valdymo sistema, gali prireikti atlikti būsimos semestro proceso pakeitimų. Tačiau vis tiek svarbu **išlaikyti pusiausvyrą tarp laikinų tikslinių korekcijų, susijusių su EGADP taikymo pradžia, ir platesnės semestro paskirties.** Pastangos racionalizuoti ir optimizuoti būsimus semestro ciklus turėtų apimti **dialogą su valstybėmis narėmis ir tinkamas diskusijas atitinkamų sudėčių Tarybos ir jos patariamųjų organų posėdžiuose.** Turėtų būti toliau stiprinamas EPSCO patariamųjų komitetų ir kitų Tarybos parengiamųjų organų, visų pirma EPK, Švietimo komiteto ir Vyresniųjų pareigūnų sudėties visuomenės sveikatos darbo grupės, bendradarbiavimas vykdant visapusišką semestro procesą. Taip pat reikėtų užtikrinti nuolatinį socialinių partnerių ir pilietinės visuomenės organizacijų dalyvavimą.

2 skirsnis.

EMCO ir SAK atliktų 2020 m. ir atitinkamų 2019 m. konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų įgyvendinimo daugiašalės priežiūros peržiūrų pagrindinės išvados: Krizė paskatino imtis veiksmų, tačiau reikia dėti daugiau pastangų trumpalaikes priemones susiejant su ilgalaikėmis struktūrinėmis reformomis

Daugiašalė priežiūra, kurią sudaro valstybių narių reformų įgyvendinimo pastangų tarpusavio vertinimai, yra viena iš pagrindinių Užimtumo komiteto (EMCO) ir Socialinės apsaugos komiteto (SAK) užduočių. Jai tenka itin svarbus vaidmuo įgyvendinant Europos semestrą – taip galima bendrai suprasti tarpusavyje susijusius iššūkius ir remti valstybių narių pastangas vykdyti reformas keičiantis politikos žiniomis ir geriausios praktikos pavyzdžiais.

2020 m. dėl COVID-19 pandemijos protrūkio Europos semestrą teko laikinai pritaikyti, taip pat teko sukurti EGADP ir integruoti ją į semestro procesą. Užimtumo komitetas ir Socialinės apsaugos komitetas pritaikė su semestru susijusią savo veiklą ir toliau stebėjo valstybių narių reformų įgyvendinimo pastangas atlikdami daugiašalės peržiūras, kuriose daugiausia dėmesio skirta 2020 m. konkrečioms šalims skirtoms rekomendacijoms ir tiems 2019 m. konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų elementams, kurie vis dar laikyti aktualiais.

Per 2021 m. pirmąjį pusmetį EMCO ir SAK atliko 112 tokių peržiūrų, įskaitant 14 peržiūrų bendro intereso srityse, kurias abu komitetai atliko kartu. Švietimo, mokymo ir įgūdžių peržiūras (iš viso 26) EMCO atliko kartu su Švietimo komitetu. Be šių peržiūrų, pirmą kartą kaip bendra EMCO ir SAK teminė diskusija buvo surengta Tarybos rekomendacijos dėl ilgalaikių bedarbių integracijos į darbo rinką įgyvendinimo 2020 m. peržiūra.

Atliekant visas konkrečioms šalims skirtas peržiūras, vertinimai buvo grindžiami valstybių narių ataskaitomis apie naujausias priemones, kurių imtasi, ir kitų valstybių narių bei Komisijos atliktais tų priemonių vertinimais. Siekiant pabrėžti daugiašalį peržiūrų aspektą, 2021 m. buvo sustiprintas teminis elementas, t. y. išsamios diskusijos dėl kiekvienos politikos srities, priklausančios komitetų kompetencijai. Abiejuose komitetuose vykusių diskusijų teminis pobūdis padėjo parengti šiame skirsnyje pateikiamas horizontaliąsias išvadas.

Reformos aktyvios darbo rinkos politikos ir valstybinių užimtumo tarnybų srityje

2021 m. vasario mėn. atlikta 20 aktyvios darbo rinkos politikos ir valstybinių užimtumo tarnybų (VUT) srities peržiūrų. Daugiausia dėmesio skirta politiniam atsakui COVID-19 kontekste, pavyzdžiui, sutrumpinto darbo laiko tvarkai, taip pat nagrinėti labiau struktūriniai aspektai, pavyzdžiui, jaunimo ir pažeidžiamų grupių informavimas, ir VUT veiksmingumas teikiant paslaugas bedarbiams ir darbo ieškantiems asmenims, visų pirma pandemijos kontekste.

Pandemijos protrūkis paskatino valstybes nars sutelkti pastangas siekiant sušvelninti krizės poveikį darbuotojams, namų ūkiams ir įmonėms. Buvo reaguojama derinant fiskalines, užimtumo ir socialinės politikos priemones. Darbo vietų išsaugojimui remti daugiausia naudota sutrumpinto darbo laiko tvarka ir darbo užmokesčio subsidijos. Kai kuriais atvejais schemas buvo grindžiamos esamomis, tačiau išplėstomis ir (arba) pritaikytomis priemonėmis, kitais atvejais nustatyta *naujų* priemonių.

Pandemijos poveikis buvo asimetriškas, taigi darbo jėga jį pajuto nevienodu mastu. Todėl buvo teikiama įvairių formų finansinė parama, visų pirma savarankiškai dirbantiems asmenims arba pagal netipines darbo sutartis dirbantiems asmenims, įskaitant sezoninius darbuotojus ir kitas pažeidžiamas grupes, atsižvelgiant į tai, kad neproporcingai didelę pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių asmenų dalį sudarė jaunimas ir moterys. Vis dėlto laiku teikiama parama atliko labai svarbų vaidmenį švelninant bendrą krizės poveikį užimtumo lygiui, užtikrinant darbo vietų išsaugojimą ir sudarant sąlygas keisti profesinę veiklą. Kai kuriose valstybėse narėse kovos su krize priemonės buvo parengtos kartu su socialiniais partneriais.

Valstybės narės taip pat sustiprino aktyvios darbo rinkos politikos priemones, visų pirma susijusias su darbo ieškančių asmenų ir darbuotojų, kuriems kyla didelė rizika netekti darbo, mokymu ir konsultavimu. Be subsidijuojamo užimtumo priemonių, taip pat įgyvendinta nuotolinio mokymosi, kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo krypčių veikla ir skaitmeninis mokymas, siekiant remti tiek darbuotojus (įskaitant laikinai atleistus darbuotojus), tiek darbo ieškančius asmenis. Valstybės narės taip pat dažnai taikė lanksčias darbo sąlygas, pavyzdžiui, nuotolinį darbą, nors kai kuriais atvejais reikėjo peržiūrėti nacionalinę reglamentavimo sistemą. Taip pat buvo atlikta laikinų socialinės apsaugos sistemų pritaikymų.

Apskritai valstybės narės iš esmės atsižvelgė į konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų elementus, susijusius su krizės poveikio užimtumui mažinimu, nors daugumoje valstybių narių, kurių peržiūra atliekama, reikia dėti daugiau pastangų siekiant spręsti didėjančio jaunimo nedarbo problemą ir teikti paramą pažeidžiamoms grupėms.

Taip pat buvo pabrėžti kai kurie trūkumai, daugiausia susiję su politiniu atsaku į struktūrines problemas. Diskusijų metu paaiškėjo, kad kelyse valstybėse narėse dėl COVID-19 krizės buvo nutrauktas arba sulėtėjo aktyvumo skatinimo ir valstybinių užimtumo tarnybų (VUT) reformų įgyvendinimas. Vis dar esama nemažų iššūkių, susijusių su VUT pajėgumais ir organizavimu, darbo ieškančių asmenų dalyvavimu aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse, veiksminga ir tiksline parama darbo ieškantiems asmenims, nesimokančiam, nedirbančiam ir mokymuose nedalyvaujančiam jaunimui ir kitoms pažeidžiamoms grupėms, pavyzdžiui, neįgaliesiems ir migrantų kilmės asmenims, ir kliūčių dalyvauti darbo rinkoje šalinimu. Daugumoje valstybių narių šioms problemoms spręsti vis dar reikia kryptingu požiūriu grindžiamų struktūrinių reformų arba, kai kuriais atvejais, jų įgyvendinimas dar tik prasideda. Nepaisant to, buvo stengiamasi arba yra suplanuota padidinti VUT darbuotojų skaičių ir pagerinti jose naudojamą technologinę įrangą, be kita ko, investuojant į paslaugų skaitmeninimą, kad būtų padidinti tarnybų pajėgumai ir užtikrintas tęstinumas pandemijos metu ir po jos.

Galimybė gauti ES finansavimą (visų pirma iš ESF, SURE ir REACT-EU) padėjo gerokai padidinti nacionalinius išteklius, skirtus sutrumpinto darbo laiko tvarkai ir panašioms priemonėms, kuriomis siekiama išsaugoti darbo vietas ir remti darbo ieškančius asmenis, įgyvendinti, taip pat VUT pajėgumams remti skirtas priemones. Vis dėlto buvo pareikšta nuogąstavimų dėl ilgesnio laikotarpio padėties, kai neatidėliotinos paramos priemonės bus nutrauktos. Tai taip pat glaudžiai susiję su bendru ekonomikos restruktūrizavimo procesu ir uždaviniu įvertinti įmonių gyvybingumą, kuriuo remiantis pritaikoma sutrumpinto darbo laiko tvarka ir parama darbo užmokesčio subsidijavimui. Šiuo atžvilgiu taip pat reiktų atsižvelgti į įgūdžių trūkumą kai kuriuose sektoriuose. Valstybės narės taip pat svarsto naujas reformas ir investicijas aktyvumo skatinimo priemonių srityje, kuriose per Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę būtų naudojamosi „Next Generation EU“ lėšomis.

Bendrai sutariama, kad reikia nustatyti priemones, kuriomis būtų skatinamas darbuotojų perkėlimas darbo rinkoje, ypatingą dėmesį skiriant labiausiai krizės paveiktų grupių, visų pirma jaunimo, moterų, neįgaliųjų ir migrantų kilmės asmenų, užimtumo perspektyvoms. Šiame kontekste valstybės narės daugiausia dėmesio skiria kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo priemonių nustatymui ir įgyvendinimui, nes tai yra vienas iš pagrindinių būsimų politikos veiksmų prioritetų, atitinkančių skaitmeninę ir žaliąją pertvarką.

Siekiant įvertinti pandemijos poveikį ir prireikus suteikti tolesnę paramą, reikia nuolatinės stebėsenos ir poveikio vertinimų.

Moterų dalyvavimo darbo rinkoje srities reformos suteikiant galimybę naudotis ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros ir ilgalaikės priežiūros paslaugomis

2021 m. balandžio mėn. EMCO ir SAK kartu peržiūrėjo aktualias 2019 m. konkrečioms šalims skirtas rekomendacijas keturioms valstybėms narėms ir vieną 2020 m. konkrečiai šaliai skirtą rekomendaciją vienai valstybei narei dėl moterų dalyvavimo darbo rinkoje suteikiant galimybę naudotis ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros ir ilgalaikės priežiūros paslaugomis, įskaitant, vienos valstybės narės atveju, aktyvios darbo rinkos politikos ir socialinės politikos integravimą.

Diskusijų metu paaiškėjo keletas bendrų politikos iššūkių, be kita ko, susijusių su nuolatiniu užimtumo atotrūkiu, didele moterų dalimi ne visą darbo dieną dirbančių asmenų grupėje, vyrų ir moterų darbo užmokesčio ir pensijų skirtumais ir jų priežastimis. Svarbus vaidmuo, kalbant apie moterų dalyvavimą darbo rinkoje, tenka priežiūros pareigos, tačiau išlieka ir lyčių stereotipai, darantys nemažą poveikį rezultatams. Todėl buvo akcentuotas stiprus lyties aspektas ilgalaikės priežiūros sektoriuje ir jo poveikis tiek oficialiai dirbančių darbuotojų, tiek neformaliųjų slaugytojų atžvilgiu.

Kai kurios valstybės narės pažymėjo, kad didesnės moterų, dirbančių ne visą darbo dieną, dalis kartais pastebima dar prieš sukuriant šeimą ir laikui bėgant nesikeičia. Kalbant apie vyrų ir moterų darbo užmokesčio ir pensijų skirtumus, juos šalinti gali padėti įvairūs skaidrumo didinimo darbo rinkoje būdai, be kita ko, pasitelkiant skaitmenines ir analizės priemones.

Valstybės narės investavo į ikimokyklinį ugdymą ir priežiūrą, kad pagerintų tiek tų paslaugų prieinamumą, tiek kokybę. Per diskusijas taip pat buvo priminta apie Barselonos tikslų aktualumą.

Diskutuoju apie šeimos politiką, kuria remiamas moterų dalyvavimas darbo rinkoje, akcentuotas paslaugų, visų pirma ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugų, su kuriomis kartu teikiamos tinkamai suplanuotos išmokos, vaidmuo. Siekiant užtikrinti paslaugų prieinamumą, gali būti svarbu koordinuoti įvairių valdžios lygmenų veiksmus. Socialinės paramos išmokos turi būti susietos su aktyvumo skatinimo politikos priemonėmis – dėl to kai kuriais atvejais valstybės narės turi dėti daugiau pastangų, kad pagerintų įvairių susijusių vyriausybinių struktūrų veiksmų koordinavimą. Kalbant bendriau, kad politika būtų veiksminga, svarbus įvairių suinteresuotųjų subjektų veiksmų koordinavimas ir bendradarbiavimas.

Kai kurios valstybės narės reformavo vaiko priežiūros atostogas ir išmokas, taip pat išplėtė tėvystės išmokas, kad pagerintų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą. Taip pat buvo pabrėžta aktyvios darbo rinkos politikos ir informavimo priemonių, vykdomų teikiant tikslines paslaugas pažeidžiamiausiems asmenims, svarba.

Iš diskusijų paaiškėjo, kad formaliųjų ilgalaikės priežiūros paslaugų plėtra gali būti veiksminga priemonė moterų dalyvavimui darbo rinkoje remti. Atitinkamos politikos priemonės apima, be kita ko, priežiūros namuose ir bendruomeninių paslaugų (pvz., dienos priežiūros centrų) plėtojimą.

Kai kurios valstybės narės plačiai naudoja Europos socialinio fondo (ESF) išteklius investicijoms į ikimokyklinį ugdymą bei priežiūrą ir ilgalaikę priežiūrą remti, o kelios valstybės narės planuoja naudoti EGADP išteklius. Šiuo atžvilgiu buvo pabrėžta tokių investicijų tvarumo svarba.

Buvo akcentuota, kad politikos stebėseną ir vertinimą yra svarbūs veiksmingos politikos elementai.

Reformos darbo rinkos segmentacijos, darbo užmokesčio, darbo jėgos apmokestinimo ir nedeklaruojamo darbo srityse

Darbo rinkos segmentacijos, darbo užmokesčio, darbo jėgos apmokestinimo ir nedeklaruojamo darbo politikos sritys tebėra struktūriškai svarbios, taip pat ir dabartinėmis aplinkybėmis, kurioms dėl COVID-19 pandemijos būdingi dideli užimtumo modelių pokyčiai. 2021 m. vasario mėn. devyniose valstybėse narėse EMCO atliko peržiūras šiose politikos srityse, visų pirma susijusias su atitinkamais 2019 m. KŠSR elementais.

COVID-19 pandemija atskleidė jau anksčiau buvusias darbo rinkų silpnąsias vietas – pandemijos nulemtas darbo vietų naikinimas daugiausia vyksta tuose sektoriuose, kuriuose vyrauja mažiau saugios užimtumo formos; tai apima savarankišką veiklą ir daro neproporcingą poveikį pažeidžiamoms grupėms ir jaunimui, taip pat ir dėl to, kad tarp nestandartinį darbą dirbančių darbuotojų šioms grupėms priklausančių asmenų yra neproporcingai daug. Taigi, per krizę dar labiau išryškėjo struktūriniai iššūkiai. Tikėtina, kad juos galima įveikti vykdant politiką, kuria šalinamos struktūrinės spragos, remiamas įtraukėnis ir tvaresnis augimas ir atsižvelgiama į žaliosios ir skaitmeninės pertvarkos keliamus iššūkius ir teikiamas galimybes.

Prieš COVID-19 krizę buvo vykdomos tam tikros reformos siekiant spręsti darbo rinkos segmentacijos problemą, tačiau dėl pandemijos kai kuriais atvejais sulėtėjo jų įgyvendinimo tempas arba sumažėjo poveikis. Dabartinėmis aplinkybėmis ir toliau plačiai taikoma sutrumpinto darbo laiko tvarka ir teikiama parama savarankiškai dirbantiems asmenims – šiomis neatidėliotinomis priemonėmis naudojamosi dideliu mastu. Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės taip pat buvo sustiprintos ir pritaikytos atsižvelgiant į pandemijos poveikį, be to, į ją buvo įtrauktos įdarbinimo paskatos. Buvo pabrėžta, kad norint sėkmingai įgyvendinti šių rūšių priemones labai svarbu, kad jos būtų tinkamai parengtos, o darbdaviai apie jas būtų pakankamai informuoti. Reikalingas subalansuotas požiūris, kad būtų atsižvelgta tiek į darbo vietų kūrimo / darbo vietų naikinimo aspektus, tiek į poreikį toliau dėti pastangas mažinti darbo rinkos segmentaciją. Reikia atsižvelgti ne tik į darbo vietų kokybės ir perskirstymo poreikius, bet ir į darbo vietų išsaugojimą ir paramą darbo vietų kūrimui.

Tam tikrais atvejais esama rizikos, kad kovos su krize priemonės galėtų nukreipti dėmesį nuo ilgalaikių struktūrinių kliūčių, kylančių pastovesnio pobūdžio darbui. Daugelyje valstybių narių darbo inspekcijų veikla ir jų gebėjimų stiprinimo priemonės yra itin svarbūs veiksniai mažinant darbo rinkos segmentaciją. Šiuo tikslu galima veiksmingai derinti tokias paskatas kaip subsidijos samdai ir tokias priemones kaip atgrasymas baudų forma. Nors svarbu išanalizuoti ir įvertinti priemonių, kurių imtasi segmentacijai mažinti, poveikį, buvo pripažinta, kad tai gali būti sudėtinga dėl tebesitęsiančios COVID-19 pandemijos poveikio, visų pirma atsižvelgiant į apribojimus ir sutelktą dėmesį į priemones, kurių imtasi siekiant išlaikyti užimtumą.

Kalbant apie vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumus, svarbu išanalizuoti pagrindines priežastis ir imtis holistinių veiksmų, be kita ko, pritaikant išmokų sistemą, kaip matyti iš vieno iš peržiūrėtų atvejų.

IRT priemonės gali būti naudingos tiek sprendžiant darbo rinkos segmentacijos problemą, tiek didinant informuotumą apie jos neigiamus padarinius, taip pat mažinant vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumus. Kelios valstybės narės pranešė, kad šios srities priemonės bus įtrauktos į nacionalinius ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus, o keliose valstybėse narėse diskusijos tebevyksta.

Kalbant apie darbo jėgos apmokestinimą, padaryta pažanga toliau mažinant darbo jėgai, ypač mažas ir vidutines pajamas gaunantiems darbuotojams, tenkančią mokesčių naštą, daugiausia taikant mokesčių lengvatų priemones ir mažinant socialines įmokas. Kai kurios neseniai valstybėse narėse įgyvendintos priemonės buvo skirtos padėti įmonėms susidoroti su COVID-19 krize ir gali būti laikinos, tačiau imtasi ir nuolatinių priemonių.

Buvo išreikštas susirūpinimas dėl to, ar šie mokesčių pakeitimai yra fiskaliniu požiūriu neutralūs vidutinės trukmės laikotarpiu, nes padaryta tik nedidelė pažanga perkeliant naštą į mokesčių bazes, kurios yra labiau palankios integraciniam ir tvariam augimui. Vis dar yra galimybių atlikti tokį mokesčių perkėlimą, kuris yra aktualus dabartinėmis aplinkybėmis, nes tai galėtų padėti užtikrinti įtrauką ekonomikos gaivinimą ir remti žaliąją pertvarką. Lieka neišspręstos ir kitos su mokesčių sistema susijusios problemos, visų pirma konkrečios spragos ar neveiksmingumas, taip pat paskatos nedirbti antrajam poroje uždirbančiam asmeniui. Pastarasis aspektas yra ir lyčių nelygybės problema, nes antrieji šeimoje uždirbantys asmenys daugiausia yra moterys.

Kalbant apie nedeklaruojamą darbą, pabrėžtas daugialypių strategijų aktualumas ir esminis darbo inspekcijų bei įvairių valdžios institucijų tarpusavio bendradarbiavimo vaidmuo. Taip pat buvo paminėta, kad reikia priimti išsamias strategijas, kuriomis būtų atsižvelgiama į įvairius ir daugialypius nedeklaruojamo darbo aspektus.

Kai kurios valstybės narės ketina įtraukti šių sričių priemones į savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus arba naudotis finansine parama, teikiama pagal „REACT-EU“ ir ESF+.

Apskritai reikia atsižvelgti į COVID-19 krizės nulemtus pokyčius. Dėl krizės formuojamos naujos realybės kai kurios analitinės priemonės ir koncepcijos tapo nebeaktualios arba prireikė taikyti visapusiškesnius analitinius metodus, nes skirtumas tarp laikino ir nuolatinio darbo nebėra vienintelis svarbus skirtumas. Naujų darbo formų, visų pirma darbo platformose, plitimas buvo įvardytas kaip klausimas, kurį reikės toliau svarstyti atsižvelgiant į segmentacijos aspektus.

Vykdam peržiūrą taip pat atkreiptas dėmesys į atitinkamas politikos reagavimo priemones, kuriomis siekiama įveikti iššūkius peržiūrėtose politikos srityse, t. y. poreikį remti darbo inspekcijas, kad jos kovotų su nedeklaruojamu darbu ir darbo rinkos segmentacija, užimtumo apsaugos teisės aktų ir reglamentavimo spragų peržiūros svarbą siekiant mažinti segmentaciją, poreikį parengti holistinę institucinę strategiją, kuri apimtų mokesčių sistemos reformas, profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros politiką, investicijas į ankstyvosios vaikų priežiūros struktūras, vienodą darbo užmokestį ir kitas politikos priemones, kuriomis remiamos lygios galimybės, kad būtų mažinama lyčių nelygybė.

Socialinis dialogas. Periodinė peržiūra

2020 m. gruodžio mėn. EMCO kartu su Europos ir nacionaliniais socialiniais partneriais atliko metinę socialinio dialogo peržiūrą. Šia peržiūra siekta įvertinti pažangą, padarytą įgyvendinant atitinkamas 2020 m. konkrečioms šalims skirtas rekomendacijas (KŠSR), be to, ji nušvietė socialinių partnerių dalyvavimą COVID-19 krizės kontekste, taip pat nacionalinių reformų programų ir ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planų rengimą.

Atitinkamose valstybėse narėse yra sukurtos socialinio dialogo sistemos, tačiau reikia dėti daugiau pastangų užtikrinti prasmingą socialinių partnerių dalyvavimą formuojant politiką ir vedant veiksmingą socialinį dialogą. Tebėra didelį susirūpinimą keliančių klausimų, susijusių su konsultacijų su socialiniais partneriais praktiniais aspektais (skaidrumo, savalaikiškumo ir prasmingumo požiūriu) ir šių konsultacijų realiu poveikiu politikos formavimui. Pranešta apie kai kuriuos vilčių teikiančius pokyčius, visų pirma susijusius su aktyvesniu socialinių partnerių dalyvavimu rengiant kovos su krize priemones ir nustatant minimalųjį darbo užmokestį. Kai kurios valstybės narės įtraukia socialinius partnerius į konkrečių priemonių rengimą ankstyvame etape.

Socialiniai partneriai mano, kad vis dar reikia reguliariau ir laiku rengti konsultacijas, siekiant užtikrinti, kad socialiniai partneriai galėtų tinkamai prisidėti prie politikos raidos. Konsultuodamosi su socialiniais partneriais, vyriausybės taip pat galėtų sistemingai teikti grįžtamąją informaciją apie tai, kaip buvo atsižvelgta į jų pasiūlymus.

Socialinių partnerių gebėjimų stiprinimas, atsižvelgiant į ilgesnio laikotarpio perspektyvą, tebėra svarbus tikslas. Šiuo atžvilgiu buvo pabrėžtas ypatingas Europos socialinio fondo vaidmuo ir poreikis reguliariai vertinti tokių investicijų veiksmingumą, be kita ko, kiek tai susiję su socialinių partnerių įnašų kokybe.

Reformos švietimo, mokymo ir įgūdžių srityse

Kaip ir ankstesniais metais, 2021 m. kovo mėn. Užimtumo komitetas kartu su Švietimo komitetu peržiūrėjo atitinkamas KŠSR švietimo, mokymo ir įgūdžių srityse. Ši peržiūra apėmė 26 valstybes nares ir apskritai apėmė tiek 2020 m. KŠSR, tiek atitinkamus 2019 m. KŠSR elementus. Trijų valstybių narių atveju buvo peržiūrėtos tik 2019 m. KŠSR (arba tam tikros jų dalys).

Reformų pastangos švietimo ir įgūdžių srityje buvo dedamos dar prieš pandemiją, o kai kurios valstybės narės tęsė šiuos veiksmus pandemijos metu. Siekdamos įveikti krizę, kelios valstybės narės padidino biudžetus, kad padidintų investicijas į švietimą ir įgūdžius, visų pirma į pagrindinius skaitmeninius įgūdžius, infrastruktūrą ir interneto sprendimus, pavyzdžiui, skaitmenines platformas – kaip paaiškėjo, tai yra itin svarbūs elementai siekiant išlaikyti sklandų mokymosi, mokymo ir darbo izoliavimo laikotarpiu procesą. Dėdamos šias pastangas, kai kurios valstybės narės tiria ir novatoriškus metodus, pavyzdžiui, skaitmeninius čekius ir individualiąsias mokymosi sąskaitas.

COVID-19 krizė dar labiau paaštrino jau anksčiau buvusius iššūkius, susijusius su švietimu ir įgūdžiais. Dėl izoliavimo ir socialinių kontaktų ribojimo priemonių išryškėjo problemos, susijusios su skaitmenine atskirtimi ir nevienodomis galimybėmis gauti išsilavinimą ir mokytis. Kartu įgūdžių tobulinimo ir perkvalifikavimo kryptys laikomos itin svarbiais elementais siekiant remti ekonomikos gaivinimą, didinti ekonominį atsparumą ir skatinti skaitmeninę ir žaliąją pertvarką. Nepaisant didėjančio nedarbo, kai kurių įgūdžių trūkumas ir neatitiktis, visų pirma IRT sektoriuje, taip pat padidėjo.

Valstybės narės linkusios derinti atsaką į COVID-19 pandemiją su ilgesnio laikotarpio atsaku į struktūrinius iššūkius, be kita ko, siekdamos remti veiksmingus asmenų statuso pokyčius darbo rinkoje (perėjimą prie geresnės kokybės darbo vietų), kartu sprendžiant skaitmeninės ir žaliosios pertvarkos keliamus uždavinius. Visais švietimo lygmenimis, įskaitant ikimokyklinį ugdymą ir priežiūrą, bendrąjį lavinimą, pirminį ir tęstinį profesinį rengimą ir mokymą, aukštąjį mokslą ir suaugusiųjų mokymąsi, imtasi didelių investicijų ir reformų. Valstybės narės taip pat ėmėsi veiksmų, kad švietimo ir mokymo sistemos labiau atitiktų darbo rinkos poreikius. Jos įgyvendino arba suplanavo reformas, skirtas su švietimo ir mokymo nelygybe susijusioms problemoms spręsti ir skaitmeninei atskirčiai mažinti.

Daugelis politikos iniciatyvų vykdomos tinkama linkme. Tačiau pažanga įgyvendinant tiek 2019 m., tiek 2020 m. KŠSR yra netolygi. Kai kurie struktūriniai iššūkiai vis dar kelia didelį susirūpinimą kai kuriose valstybėse narėse, todėl siekiant juos įveikti reikia imtis tolesnių veiksmų, visų pirma susijusių su: mokyklos nebaigimu, švietimo rezultatais bendrojo lavinimo ir profesinio rengimo ir mokymo srityse (be kita ko, atsižvelgiant į nepakankamų mokymosi pasiekimų rodiklius ir PISA rezultatus), menku dalyvavimu suaugusiųjų mokymesi, nepakankama darbo jėgos kvalifikacija, socialine ir teritorine nelygybe švietimo, mokymo, skaitmeninių įgūdžių ir infrastruktūros prieinamumo srityje. Vykdam peržiūrą atkreiptas dėmesys į sudėtingą pažeidžiamų ir palankių sąlygų neturinčių grupių padėtį šiuo atžvilgiu, taip pat į iššūkius, su kuriais neįgalieji susiduria švietimo sektoriuje ir norėdami dalyvauti darbo rinkoje. Norint pasiekti veiksmingesnių ir visapusiškesnių reformų rezultatų, būtinas suinteresuotųjų subjektų bendradarbiavimas tiek švietimo ir mokymo sektoriuje, tiek darbo rinkos ir socialinės politikos sektoriuose. Stebėseną ir vertinimą taip pat yra svarbūs reformų pastangų elementai.

Be nacionalinio finansavimo, kelios valstybės narės jau plačiai naudoja arba ketina naudoti esamus ES fondus, pavyzdžiui, „Europos socialinį fondą +“ ir Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę, kad galėtų vykdyti būtinas reformas. Šiuo atžvilgiu būtų svarbu užtikrinti įvairių finansavimo šaltinių papildomumą.

Kelios valstybės narės priminė Tarybos rezoliucijos dėl Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginės programos siekiant sukurti Europos švietimo erdvę ir imtis veiksmų vėlesniu laikotarpiu (2021–2030 m.) tikslus ir prioritetus.

Atsižvelgdamas į nacionalinius ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus ir 2021–2027 m. sanglaudos politikos išteklių programavimą, Užimtumo komitetas taip pat paragino socialinius partnerius aktyviai ir reguliariai dalyvauti rengiant ir įgyvendinant atitinkamas užimtumo politikos reformas ir investicines priemones.

Ilgalaikių bedarbių integracija į darbo rinką. Periodinė peržiūra

2020 m. lapkričio mėn. buvo atlikta **Tarybos rekomendacijos dėl ilgalaikių bedarbių integracijos į darbo rinką** peržiūra. EMCO ir SAK kartu atliko šią trečiąją kas dvejus metus atliekamą peržiūrą, kad aptartų integruotas politikos priemones COVID-19 kontekste. 2020 m. peržiūroje nagrinėtas pandemijos poveikis ilgalaikiams bedarbiams ir užimtumo bei socialinių tarnybų atsakas užtikrinant integruotų paslaugų teikimą. Jos metu įvertinta, ko valstybės narės ėmėsi dėl iššūkių, su kuriais ilgalaikiai bedarbiai susidūrė pradinuose ekonomikos krizės etapuose, nurodyta, kokių priemonių imtasi siekiant užkirsti kelią ilgalaikio nedarbo didėjimui, taip pat galimi ekonomikos gaivinimo būdai³.

Kalbant apie **užimtumo tarnybas**, COVID-19 krizė labiausiai pakenkė prie individualių poreikių pritaikytoms konsultacijoms ar individualaus profiliavimo paslaugoms, taip pat prieigai prie paslaugų ir jų prieinamumui. Mažiausiai nukentėjo registracija ir integruotų paslaugų teikimas. Sveikatos ir saugos sumetimais daugelis valstybių narių stengėsi perkelti paslaugų teikimą, kad jis vyktų internetu. Tačiau rezultatai buvo nevienareikšmiai: vienas iš veiksmų buvo ilgalaikių bedarbių ir neaktyvių asmenų, ypač tų, kurių IRT naudojimo įgūdžiai prastesni, nevienodos galimybės naudotis internetinėmis paslaugomis.

Kalbant apie **socialines paslaugas**, peržiūra parodė, kad pandemija padarė neigiamą poveikį paslaugų, visų pirma tų, kurioms reikia asmeninio bendravimo, teikimui. Nors buvo tam tikru mastu išlaikyta parama labiausiai pažeidžiamoje padėtyje esantiems žmonėms, teikiant šią paramą daugiausia dėmesio buvo skiriama galimybei gauti socialinės paramos išmokas ir jų teikimo tęstinumui. Kai kuriose valstybėse narėse viena iš prioritetinių tikslinių grupių buvo garantuotų minimalių pajamų gavėjai. Atrodo, kad mažiausias poveikis buvo daromas registracijai ir paslaugų integravimui. Kai kurios valstybės narės dėjo papildomų pastangų, kad padidintų galimybes gauti išmokas.

³ Pagrindinės gairės buvo atskirai pateiktos EPSCO tarybai (2021 m. sausio mėn.), žr. dok. 5623/21.

Taip pat labai daug valstybių narių išsakė abejonių dėl dabartinės krizės ilgalaikių padarinių ilgalaikiams bedarbiams teikiamai paramai, atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu dėmesys daugiausia sutelkiamas į atsaką dėl tiesioginio krizės poveikio darbo vietų praradimui ir į užimtumo išsaugojimą. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, politikos įgyvendinimo pastangos vidutinės trukmės ir ilguoju laikotarpiu turės būti sutelktos į programų ir priemonių, kurios dėl COVID-19 pandemijos buvo nutrauktos arba atidėtos, užbaigimą, taip pat į tikslinių paslaugų, skirtų ilgalaikiams bedarbiams, derinį ir jų integruotą teikimą.

Reformos socialinės apsaugos ir socialinės įtraukties srityse

COVID-19 krizė puikiai priminė socialinės apsaugos sistemų svarbą švelninant ekonominius ir socialinius ekonominės veiklos sumažėjimo padarinius ir sudarant sąlygas pažeidžiamų asmenų socialinei įtraukčiai. Nors socialinės apsaugos sistemos visapusiškai atliko automatinį stabilizavimo priemonių vaidmenį, apsaugodamos daugelio žmonių pragyvenimo šaltinius, krizė taip pat išryškino socialinės apsaugos ir socialinės įtraukties priemonių adekvatumo ir aprėpties struktūrines spragas. Tiek ES, tiek nacionaliniu lygmeniu naudotos neatidėliotinos priemonės padėjo išvengti didžiulės socialinės krizės visoje Europoje.

2020 m. įgyvendinant Europos semestrą 21 valstybei narei buvo pateikta konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų, susijusių su socialine apsauga ir socialine įtrauktimi. Nors daugelis rekomendacijų buvo pateiktos dėl COVID-19 krizės, daugumoje KŠSR taip pat buvo atsižvelgta į jau anksčiau buvusių struktūrinių iššūkių, jau akcentuotus ankstesniuose semestro cikluose, tačiau visų pirma 2019 m. KŠSR. Rekomendacijose aptarti sunkumai užtikrinant visiems galimybę naudotis socialine apsauga (pvz., BG, CY, IT, NL, PT, RO, SI, SK); paramų rėmimo išmokų adekvatumas ir aprėptis, derinant su galimybe naudotis socialinėmis ir pagrindinėmis paslaugomis (BG, EE, ES, HR, HU, LT, LV, PL, PT, RO, SK), be kita ko, ypatingą dėmesį skiriant valstybinių užimtumo tarnybų ir socialinių tarnybų bendradarbiavimo stiprinimui (EE, ES, HU, SK); aprūpinimas būstu (IE) ir įperkamu bei kokybiškų ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugų teikimas, be kita ko, remiant moterų dalyvavimą darbo rinkoje (AT, CZ, IT, PL). Bendros svarbos iššūkius EMCO ir SAK apžvelgė kartu.

Tęsiantis pandemijai, visos valstybės narės, kurių atžvilgiu atlikta peržiūra, ėmėsi neatidėliotinių priemonių, kad sustiprintų ir išlaikytų „normalų“ savo **socialinės apsaugos sistemų** veikimą, dažnai kartu toliau vykdydamos reformas. Tokios priemonės apėmė atitikties reikalavimams sąlygų supaprastinimą, laikinų naujų išmokų įvedimą, esamų paramos sistemų masto didinimą, taip pat neatidėliotinių priemonių nustatymą, kad darbuotojams būtų užtikrintos adekvačios pakaitinės pajamos.

Kartu krizė keliose valstybėse narėse atskleidė jau anksčiau buvusias galimybes naudotis socialinės apsaugos sistemomis ir jų aprėpties spragas. Socialinės apsaugos komiteto atliktos peržiūros patvirtino, kad ne visos gyventojų grupės buvo veiksmingai apsaugotos ir kad kelioms grupėms (visų pirma savarankiškai dirbantiems asmenims ir nestandartiniais darbuotojams) vis dar kyla sunkumų, nes jos linkusios patirti didesnę ekonominę netikrumą ir turi labiau ribotas galimybes naudotis socialine apsauga. Laikinos neatidėliotinos priemonės, pavyzdžiui, sutrumpinto darbo laiko tvarka, į kurias buvo investuota daug finansinių išteklių, nebuvo vienodai naudingos visų kategorijų darbuotojams. Dar svarbiau yra tai, kad atliekant peržiūrą paaiškėjo, jog laikinos priemonės negali pakeisti poreikio išplėsti socialinę apsaugą tiems, kurie negali ja naudotis labiau nuolatiniu pagrindu. Reikės daugiau pastangų siekiant struktūriškai spręsti socialinės apsaugos teisių aprėpties, adekvatumo ir perkeliamumo klausimus laikantis Tarybos rekomendacijos dėl socialinės apsaugos galimybių.

Krizė taip pat atskleidė esamas **socialinės paramos išmokų** mokėjimo spragas. Daugelyje valstybių narių patvirtintos laikinos priemonės, kuriomis siekiama remti nestabilioje padėtyje esančių namų ūkių pajamas. Šias priemones sudarė atitikties reikalavimams kriterijų sušvelninimas, administracinių procedūrų supaprastinimas, išmokų lygio didinimas, papildomų išmokų natūra teikimas arba paslaugų gerinimas. Valstybių narių reagavimo į krizę veiksmai išryškino adekvačios pajamų apsaugos svarbą. Atliekant daugiašales peržiūras patvirtinta, kad šioje srityje reikia tolesnių struktūrinių reformų. Didesnė minimalių pajamų apsauga galėtų padėti atgaivinti ekonomiką ir, veikdama kaip veiksminga automatinė stabilizavimo priemonė, padidintų ekonomiką ir visuomenių atsparumą būsimoms krizėms. Žvelgiant į ateitį, valstybės narės turi intensyvinti pastangas didinti adekvataus pajamų rėmimo veiksmingumą, tinkamai susiejant šį rėmimą su galimybe naudotis aukštos kokybės socialinėmis paslaugomis ir patekti į įtraukias darbo rinkas, laikydamosi aktyvios įtraukties požiūrio.

Po COVID-19 pandemijos teikiant **socialines paslaugas** patiriama didžiulė įtampa, nes paslaugų teikimas labai nukentėjo dėl izoliavimo priemonių, darbuotojų trūkumo, ryšių problemų ir sunkumų koordinuojant veiklą su suinteresuotaisiais subjektais. Internetinių priemonių ir kitų IRT naudojimas padėjo užtikrinti nuolatinį paslaugų teikimą. Tačiau tuo pat metu tokie veiksniai kaip socioekonominis statusas, gavėjų amžius, teritorinė nelygybė ir infrastruktūros trūkumas apsunkino paslaugų teikimą pažeidžiamiausiems asmenims. Nors Socialinės apsaugos komiteto peržiūrose pripažįstamas naujų technologijų potencialas plėtojant socialines paslaugas šiandienos visuomenėje, kurioje sparčiai vyksta skaitmeninimas, valstybės narės turėtų atsižvelgti į konkrečius pažeidžiamiausių asmenų poreikius ir į didesnę jų priklausomybę nuo asmeninių ryšių paslaugų srityje. Reikia toliau stengtis didinti veiksmingą paslaugų teikėjų bendradarbiavimą ir veiklos koordinavimą siekiant užtikrinti, kad žmonės galėtų gauti atitinkamą paramą per vieną bendrą kontaktinį punktą. Tuo tikslu galėtų būti toliau stiprinami atitinkamų paslaugų teikėjų pajėgumai ir jų veiksmų koordinavimas.

Pandemijos metu iš dalies arba visiškai uždarius mokyklas ir vaikų priežiūros įstaigas galbūt padidėjo esama naudojimosi **ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugomis** nelygybė. Reaguodamos į COVID-19 krizę ir mokyklų bei vaikų priežiūros įstaigų uždarymą, daugelis valstybių narių ėmėsi neatidėliotinių veiksmų, kad paremtų **tėvus ir prižiūrincuosius asmenis**, pavyzdžiui, skyrė papildomas laikinas finansines išmokas ir toliau teikė vaikų priežiūros paslaugas svarbiausiems darbuotojams. Struktūrinės priemonės, kurių valstybės narės ėmėsi, kad išplėstų naudojimąsi ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugomis ir pagerintų jų kokybę, apima privalomo ikimokyklinio ugdymo pradžios amžiaus sumažinimą arba visuotinės galimybės gauti nemokamą ikimokyklinį ugdymą užtikrinimą, vaikų darželių statybą ir renovaciją, taip pat ugdymo mokesčio paramos, skiriamos už lopšelių lankymą, didinimą. Ir toliau reikės tikslinių pastangų, kad būtų remiami vaikai, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis.

Nustatyta, kad dabartinei krizei būdingas **ryškus lyčių aspektas**. Pandemijos metu uždarius mokyklas, padidėjo tiek moterims, tiek vyrams tenkanti (nemokamos) priežiūros našta, tačiau moterys patyrė didesnę poveikį. Ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugų trūkumas (arba jų teikimo sumažėjimas) savo ruožtu sumažino paramą tėvų (ypač moterų) dalyvavimui darbo rinkoje – tai tebėra vienas iš veiksmingiausių būdų šalinti pagrindines vaikų skurdo priežastis.

Įperkamo būsto trūkumas, **benamystė ir atskirtis dėl būsto** ES tampa vis didesne problema. Dėl pandemijos benamių dar labiau padaugėjo, nes dėl krizės daugeliui namų ūkių tapo sunkiau mokėti už tinkamą būstą; kartu buvo sutrikdyta naujų būstų statyba. Ypač nukentėjo mažas pajamas gaunantys savininkai ir privatūs nuomininkai, tačiau didesnes būsto ir priežiūros išlaidas patyrė ir vidutinės pajamas gaunantys asmenys.

Nuomininkų ir hipotekos paskolų gavėjų apsaugos priemonės apėmė atleidimą nuo būsto, hipotekos ir kitų namų ūkio išlaidų mokėjimo, išskeldinimo sustabdymą krizės laikotarpiu ir naujas mažas arba beprocentes paskolas asmenims. Kai kurios valstybės narės taip pat sustiprino benamiams skirtas paramos ir priežiūros paslaugas: išplėtė prieglaudą, naktines prieglaudas pavertė dieninėmis ir platino pagalbos paketus (maisto ir higienos produktus). Valstybių narių skiepijimo planais turėtų būti užtikrinta, kad jie tinkamai apręptų prieglaudose gyvenančius žmones ir prieglaudose negyvenančius benamius. Struktūriškai sprendžiant benamystės ir atskirties dėl būsto problemas, pirmenybė turėtų būti teikiama integruotiems metodams, kuriais derinama prevencija, galimybė greitai gauti nuolatinį būstą ir įgalinančių paramos paslaugų teikimas. Taip pat reikia paspartinti naujų socialinių būstų statybą.

Reformos pensijų srityje

Atsižvelgiant į didelę pensijų reikšmę biudžetui ir vis didesnę jų socialinę svarbą Europos visuomenės senėjimo ir kintančių darbo rinkų kontekste, jos nuo pat Europos semestro pradžios buvo viena iš prioritetinių sričių. Pastaraisiais metais apytikriai trims ketvirtadaliams valstybių narių buvo pateikta su jų pensijų sistemos veikimu susijusių rekomendacijų. 2020 m. dėl COVID-19 krizės ypatingų aplinkybių ir išskirtinio pobūdžio Taryba nepateikė jokių KŠSR dėl pensijų, nors rekomendacijų konstatuojamosiose dalyse pensijų klausimai buvo minimi. Reaguodamas į tai, Socialinės apsaugos komitetas pritaikė savo peržiūros metodą ir įprastinė konkrečioms šalims skirta peržiūra šioje politikos srityje buvo atlikta surengus temines diskusijas.

Diskusijų metu tapo akivaizdu, kad visose valstybėse narėse daugumai pensininkų stabilų pajamų šaltinį ir toliau garantavo valstybinės pensijos. Atsižvelgiant į tai, nors galima numatyti, kad COVID-19 krizė, daranti reikšmingą poveikį darbo ir finansų rinkoms, taip pat paveiks senatvės pajamas ir dar labiau apsunkins pensijų sistemų finansavimą, nors pandemijos poveikis jam dar nėra visiškai aiškus.

Nepaisant santykinai riboto pandemijos poveikio pensijų sistemoms trumpuoju laikotarpiu, esama tam tikrų ilgalaikių iššūkių, susijusių su pensijų adekvatumo ir tvaraus finansavimo išlaikymu visuomenės senėjimo, taip pat kintančios ekonomikos ir darbo rinkos sąlygomis. Atsižvelgdamos į iššūkių sudėtingumą, valstybės narės vykdo reformas vadovaudamosi daugiamečiais ciklais.

Vykdam ankstesnes reformas dažniausiai buvo orientuojamasi į faktinio pensinio amžiaus didinimą. Pastaraisiais metais valstybės narės padidino teisės aktais nustatytą pensinį amžių, apribojo galimybes anksti išeiti į pensiją, peržiūrėjo įmokų mokėjimo reikalavimus ir sustiprino paskatas vėliau išeiti į pensiją. Vis labiau plinta lanksčios išėjimo į pensiją galimybės, kuriomis siekiama sudaryti palankesnes sąlygas dirbti ilgiau ir atgrasyti nuo ankstyvo išėjimo į pensiją. Daugelis reformų apėmė automatinio koregavimo mechanizmą, kuriais pagrindiniai pensijų parametrai, pavyzdžiui, pensinis amžius arba išmokos, tiesiogiai susiejami su demografiniais pokyčiais, įdiegimą.

Iš pastarojo meto reformų taip pat matyti, kad esama tendencijos laipsniškai panaikinti specialiąsias pensijas, pagal kurias tam tikroms gyventojų grupėms taikomas lengvatinis režimas. Kai kuriomis reformomis pagerintos asmenų, dirbančių ne nuolat ir ne visą darbo laiką, galimybės naudotis pensijų sistemomis, tačiau tebėra reikšmingų spragų. Kai kuriomis reformomis taip pat atsižvelgta į papildomų ar privačių pensijų vaidmenį užtikrinant pajamas senatvėje.

SAK teminės diskusijos rezultatai rodo, kad, nepaisant priemonių, kurių buvo imtasi, reikės papildomų pastangų, kad būtų reaguojama į adekvatumo ir tvarumo iššūkius, su kuriais susiduria pensijų sistemos visoje ES. Valstybės narės turėtų toliau vykdyti veiksmus, kad būtų pailgintas darbingas amžius. Pastangos, dedamos siekiant pakoreguoti pensinį amžių ar karjeros reikalavimus, išmokas ar kaupimo normas siekiant atspindėti ilgėjančią tikėtiną gyvenimo trukmę, turėtų būti papildomos lanksčiomis darbo galimybėmis, įskaitant galimybę derinti pensijas ir darbo pajamas. Žmonių informuotumo apie pensijų sistemas ir šių sistemų patrauklumo didinimas kuo ankstesniu darbuotojų karjeros etapu gali turėti įtakos jų elgesiui. Šiuo požiūriu ilgesnio darbingo amžiaus skatinimas turėtų būti pradedamas kuo ankstesniu karjeros etapu, o ne tada, kai asmuo artėja prie pensinio amžiaus. Ir toliau bus svarbios mokesčių paskatos už atidėtą išėjimą į pensiją arba už investavimą į papildomas pensijas, tačiau reikia atidžiai apsvarstyti jų paskirstomąjį poveikį.

Tuo pačiu ilgesnio darbingo amžiaus užtikrinimas yra kompleksinis klausimas, kuris turi būti propaguojamas imantis veiksmų keliose politikos srityse. Siekiant šio tikslo būtina išankstinė sąlyga yra tai, kad darbo rinkos sudarytų sąlygas ilginti darbingą amžių – tai apima mokymosi visą gyvenimą galimybes ir lanksčios, sveikos ir saugios darbo aplinkos, kuri būtų pritaikyta vyresnio amžiaus darbuotojų poreikiams, užtikrinimą. Toliau dirbti nusprendusiems vyresnio amžiaus darbuotojams reikia palengvinti galimybes naudotis kokybiškomis sveikatos priežiūros ir socialinėmis paslaugomis. Tvirtesnis bendradarbiavimas įvairiose politikos srityse ir socialinių partnerių bei pilietinės visuomenės organizacijų dalyvavimas tebėra svarbūs veiksniai rengiant strategijas dėl ilgesnio darbingo amžiaus.

Be to, SAK atliktų peržiūrų rezultatai rodo, kad nestandartinį darbą ir savarankiškai dirbantys darbuotojai tebėra nepakankamai apsaugoti, o tai kenkia tiek pensijų sistemų adekvatumui, tiek šių sistemų įmokų bazei. Šios grupės ir apskritai mažesnes pajamas gaunantys asmenys taip pat turi mažiau galimybių pasinaudoti papildomomis pensijų sistemomis. Todėl reikia nuolat dėti pastangas užtikrinti tinkamą tokių darbuotojų draudimą ir galimybes kaupti teises į pensiją, vadovaujantis Tarybos rekomendacija dėl darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų socialinės apsaugos galimybių⁴, ir pritaikyti pensijų sistemas prie kintančio darbo pobūdžio siekiant geriau apsaugoti visus darbuotojus.

⁴ 2019 m. lapkričio 8 d. Tarybos rekomendacija dėl darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų socialinės apsaugos galimybių.

Ankstesnės reformos vidutiniškai padėjo stabilizuoti ilgalaikes pensijų išlaidas, tačiau dažnai tai buvo daroma būsimų pensijų adekvatumo sąskaita. Atitinkamai iššūkis, susijęs su pakankamo finansavimo užtikrinimu siekiant mokėti adekvačias išmokas ir užtikrinti pensijų draudimą, tebėra labai didelis. Diskusijose paaiškėjo, kad tam tikrose valstybėse narėse nuo finansavimo įnašais pereinama prie labiau mokesčiais grindžiamo finansavimo. Atsižvelgiant į skirtingas nacionalines aplinkybes, norint pasiekti pensijų sistemų socialinius tikslus, kartu išlaikant tvarumą, valstybėms narėms gali tekti taikyti skirtingus finansavimo metodus.

Atsižvelgdamas į šias pastabas, SAK ragina surengti plataus masto atvirą diskusiją apie tai, kaip pensijų sistemos ir apskritai socialinės apsaugos sistemos gali užtikrinti adekvačias išmokas atsižvelgiant į visuomenės senėjimą ir kintančias darbo rinkas. Išsamesnė pagrindinių bendrų iššūkių analizė pateikiama Socialinės apsaugos komiteto ir Europos Komisijos parengtoje 2021 m. bendroje pensijų adekvatumo ataskaitoje.

Reformos sveikatos priežiūros srityje

Dėl COVID-19 pandemijos nacionalinės sveikatos priežiūros sistemos patyrė precedento neturintį spaudimą, buvo atskleisti esami struktūriniai jų trūkumai ir išryškintas poreikis gerinti jų parengtį geriau reaguoti į krizes visose valstybėse narėse. Atitinkamai 2020 m. Europos semestro ciklo metu itin daug dėmesio skirta reformoms sveikatos priežiūros srityje – visos valstybės narės gavo KŠSR dėl jų sistemų atsparumo klausimo sprendimo.

Be to, priklausomai nuo valstybės narės, dėmesys taip pat skirtas darbo jėgos trūkumams ir darbo sąlygoms (BG, HR, CY, CZ, DK, EE, ES, FI, FR, HU, IE, IT, LV, LT, LU, MT, NL, RO, SK, SI, ES, SE); ypatingos svarbos medicinos reikmenų ir infrastruktūros prieinamumui (BE, DK, EE, ES, FR, HU, IT, LV, LT, MT, RO, SK, SI, ES, SE); priežiūros prieinamumui, kokybei ir galimybėms ja naudotis (BG, CY, EL, HR, EE, FI, LT, LV PT, RO); e. sveikatos tinklui skirtai sveikatos infrastruktūrai, taip pat jos diegimui (HR, CZ, FR, DE, ES, LU, LV, NL, PL); priežiūros perkėlimui iš stacionariųjų į ambulatorines sveikatos priežiūros įstaigas (AT, CZ, EE, HU, IE, MT, SK); bendram priežiūros koordinavimui, valdymui ir integravimui (HR, CZ, FI, IT, LU, SK) ir sveikatos priežiūros sistemos finansiniam pajėgumui (BG, LV, PL).

SAK konkrečių šalių peržiūrose ir specialiose teminėse diskusijose patvirtinta, kad dėl COVID-19 pandemijos visos valstybės narės ėmėsi neatidėliotinų priemonių savo sveikatos priežiūros sistemų veikimui remti. **Iš esmės padidintas sveikatos sektoriaus finansavimas** perskirstant lėšas iš kitų nacionalinio biudžeto punktų, taip pat iš kelių ES priemonių. Šis papildomas finansavimas panaudotas intensyviosios terapijos pajėgumų didinimui ir aprūpinimo ypatingos svarbos medicinos reikmenimis bei sveikatos priežiūros darbuotojais užtikrinimui. Tam tikros valstybės narės taip pat priėmė nuostatas, kad būtų kompensuojami ligoninių, sveikatos priežiūros paslaugų teikėjų ir įstaigų finansiniai nuostoliai, patirti dėl su COVID-19 susijusių gydymo paklausos ir pasiūlos pokyčių, pavyzdžiui, dėl to, kad dėl krizės atidėjus suplanuotą gydymą nebuvo užimtos ligoninių lovos.

Krizės metu taip pat paaiškėjo, kad tam tikros valstybės narės susiduria su **struktūriniu sveikatos priežiūros darbuotojų stygiu, kuris turi būti šalinamas**. Visos valstybės narės įgyvendino išskirtines priemones, kad prasidėjus pandemijai būtų remiamas nepakankamo aprūpinimo sveikatos priežiūros darbuotojais problemos sprendimas. Tam tikrose valstybėse narėse ligoninių pirmosios grandies darbuotojams mokėtos papildomos kompensacijos ir įsteigtos psichikos sveikatos paramos tarnybos. Sustiprintos mokymų galimybės, kad būtų palengvintas darbuotojų užduočių perskirstymas, o tam tikroms neklinikinėms užduotims atlikti pasitelkti medicinos studentai, savanoriai ir karinis personalas.

Taip pat individualiu ir organizaciniu lygmenimis atlikta sveikatos priežiūros darbuotojų funkcijų ir pareigų pakeitimų. Ligoninėse pakoreguotos esamų darbuotojų užduotys ir jie perskirti kovoti su pandemijos protrūkiu. Peržiūrėtas su COVID nesusijusių priežiūros paslaugų teikimo būdų organizavimas siekiant optimizuoti klinikinės pareigas. Daugelyje šalių bent laikinai išplėstas bendruomenių vaistininkų ir bendrosios praktikos gydytojų vaidmuo siekiant sumažinti COVID-19 nesergančių pacientų poreikį konsultuotis su gydytojais. Siekiamos spręsti ilgalaikius su darbo jėga susijusius iššūkius, daugelis valstybių narių pranešė apie priemones, skirtas papildomų darbo vietų kūrimui sveikatos priežiūros srityje finansuoti, medicinos specialisto profesijos patrauklumui didinti, papildomiems esamų darbuotojų mokymams rengti ir specializacijos galimybėms suteikti. Pasibaigus pandemijai reikia nedelsiant atidžiai apsvarstyti medicinos specialistams tenkančią naštą dėl susikaupusių neatliktų suplanuotų medicininių intervencijų, kurios buvo atidėtos dėl krizės.

Krizės metu išryškėjo **tvirtų minimalios socialinės apsaugos sistemų svarba** suteikiant galimybes naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis pažeidžiamiausiems asmenims, taip pat **strateginis poreikis veiksmingai koordinuoti socialinės apsaugos ir sveikatos priežiūros sistemas**. Panašu, kad valstybių narių veiksmai, kuriais teikiama finansinė parama, taip pat užtikrinamos nuolatinės galimybės naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis, sušvelnino pandemijos poveikį pažeidžiamiausiems asmenims, kurie iki šiol patiria didžiausius pandemijos padarinius sveikatai, tačiau jo nepanaikino. Be to, dėl dėmesio COVID-19 sergantiems pacientams ir skubios jiems būtinios priežiūros pradiniam pandemijos etape taip pat galėjo būti skiriama mažiau dėmesio pagrindiniams socialiniams veiksniams, lemiantiems didesnę prastos sveikatos riziką – tai apima tokius veiksnius kaip vienišumas, nesveika gyvensena ir fizinė aplinka, taip pat kitas socialines problemas, pavyzdžiui, būsto sąlygas, skolas ir stresą.

Pasibaigus pandemijai valstybės narės turėtų atnaujinti savo **dėmesį į prevenciją ir sveikatingumo skatinimą**, taip pat sustiprinti savo pastangas **gerinti pirminės sveikatos priežiūros paslaugų teikimą**. Tai galėtų ne tik skatinti geresnius gyventojų sveikatos rezultatus, bet ir sumažinti specializuoto medicinos personalo ir brangios stacionariosios sveikatos priežiūros poreikį. Taip pat tebėra ypač svarbu, kad trumpalaikė parama virstų veiksmais, kuriais būtų pasiekta ilgalaikių patobulinimų, vadovaujantis Europos socialinių teisių ramsčiu. Daugelis aspektų, kuriais būtų galima pasinaudoti šiuo tikslu, priklauso ne sveikatos sričiai, pavyzdžiui, darbas ir darbo jėga, švietimas, fizinė gyvenamoji aplinka ir socialinė apsauga. Tai reiškia, kad reikia intensyvesnio ministerijų ir suinteresuotųjų subjektų **įvairias sritis apimančio bendradarbiavimo**.

COVID-19 protrūkis taip pat **paskatino inovacijas**. Siekiant apriboti viruso plitimą, kartu išlaikant pirminės sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, visose valstybėse narėse precedento neturinčiu mastu išaugo naudojimas telemedicina ir kitais skaitmeniniais sprendimais. Pakeičiant fizinius vizitus pas gydytoją ir racionalizuojant paslaugų poreikį įvertinimą, intensyvesnis naudojimas telemedicina gali pagerinti galimybes naudotis medicinine priežiūra, sumažinti bendras išlaidas ir nevienodas prieigos galimybes regionuose, taip pat padėti spręsti sveikatos priežiūros darbuotojų stygiaus problemą.

Tuo pačiu metu dėl inovacijų sveikatos priežiūros paslaugų teikimo srityje gali kilti grėsmė, kad padidės skaitmeninė atskirtis, susijusi su ribotų skaitmeninių įgūdžių ir prieigos prie IT aspektais. Tai galėtų turėti neigiamą poveikį socialinėms grupėms, kurios neturi palankių socialinių ir ekonominių sąlygų, arba žmonėms, gyvenantiems vietovėse, kuriose skaitmeninė infrastruktūra yra mažiau išplėtotą. Tokioms grupėms turi būti teikiama papildoma informacija ir parama siekiant užtikrinti, kad jie nebūtų palikti nuošalyje. Siekiant skatinti galimybes visiems naudotis kokybiškomis sveikatos priežiūros paslaugomis, gali tekti išlaikyti mišrų metodą, apimančią skaitmeninio ir fizinio sveikatos priežiūros paslaugų teikimo derinį.

Siekdamos ilgesnio laikotarpio rezultatų, tam tikros valstybės narės **įgyvendina sveikatos priežiūros reformas**, pradėtas prieš pandemiją. Kitos pateikė naujus išsamius sveikatos priežiūros sistemos reformų planus, kuriuose per kelerius metus numatoma skirti naujų didelių investicijų į sveikatos ir ilgalaikės priežiūros sektorius, taip pat pasinaudoti ES finansine parama. Kelios valstybės narės taip pat steigia tyrimo komitetus, kad pasinaudotų krizės metu įgyta patirtimi. Remiantis tokių tyrimų rezultatais galėtų būti imtasi patobulintų priemonių rengiantis būsimoms krizėms.

Reformos ilgalaikės priežiūros srityje

Dėl stipraus COVID-19 pandemijos poveikio ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimui išryškėjo poreikis peržiūrėti pokyčius šiame sektoriuje. 2020 m. trys valstybės narės (FI, PT ir SI) gavo KŠSR dėl galimybių naudotis jų ilgalaikės priežiūros sistemomis gerinimo ir jų atsparumo stiprinimo. Į tam tikroms valstybėms narėms skirtų 2020 m. KŠSR konstatuojamąsias dalis įtraukti papildomi klausimai: priežiūros tvarumas, išlaidų efektyvumas, galimybės ja naudotis, įperkamumas ir kokybė.

SAK peržiūrose ir susijusiose teminėse diskusijose patvirtinta, kad pandemija padarė didelį poveikį ilgalaikės priežiūros sistemoms. Mirtingumas globos namuose sudarė didelę visų su COVID-19 susijusių mirčių dalį dėl to, kad jų gyventojai buvo šios ligos labai pažeidžiami, ypač pirmaisiais ligos protrūkio mėnesiais, dėl testavimo pajėgumų problemų ir asmeninių apsaugos priemonių trūkumo. Socialinių kontaktų ribojimas ir izoliavimasis dažnai turėjo neigiamą poveikį ilgalaikės priežiūros įstaigų gyventojų sveikatai (ypač jų psichikos sveikatai) ir gerovei. Tapo sunkiau suderinti neformaliųjų slaugytojų, kurių dauguma yra moterys, darbą ir priežiūros paslaugų teikimą. Kai kuriose šalyse profesionalūs paramos teikėjai sumažino savo teikiamų paslaugų mastą, o tai dar labiau padidino slaugytojų patiriamą psichologinę įtampą.

Valdžios institucijos reagavo į daugybę iššūkių nustatydamos tam tikras trumpalaikes priemones, kad būtų užtikrintas ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimas ir apsaugotos globos namų gyventojų bei slaugytojų gyvybės. Glaudus socialinės apsaugos ir sveikatos priežiūros institucijų bendradarbiavimas buvo įvardytas kaip vienas svarbiausių aspektų siekiant suvaldyti pandemiją, tačiau SAK atliktų peržiūrų rezultatai parodė, kad tokį socialinių tarnybų ir sveikatos apsaugos sistemų bendradarbiavimą reikėtų stiprinti.

Atsižvelgdamos ne tik į COVID-19 pandemiją, bet ir į Europos visuomenės senėjimą, valstybės narės turi toliau dėti pastangas, kad būtų įveikti struktūriniai iššūkiai, susiję su ilgalaikės priežiūra. Šios pastangos visų pirma apima galimybių naudotis įperkamos ir tinkamos ilgalaikės priežiūros paslaugomis sudarymą visiems, kuriems šių paslaugų reikia, kokybiškų ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimą, aprūpinimo tinkamais ilgalaikės priežiūros darbuotojais ir paramos neformaliesiems slaugytojams užtikrinimą, ilgalaikės priežiūros sistemų finansavimą didėjant priežiūros paklausai ir mažėjant darbo jėgai. Išsamesnė pagrindinių bendrų iššūkių analizė pateikiama Socialinės apsaugos komiteto ir Europos Komisijos parengtoje 2021 m. bendroje ilgalaikės priežiūros ataskaitoje.

1 priedas: EMCO daugiašalės priežiūros išvados dėl konkrečių šalių

2 priedas: SAK daugiašalių įgyvendinimo peržiūrų išvados dėl konkrečių šalių

3 priedas: EMCO ir SAK bendrų daugiašalių peržiūrų išvados dėl konkrečių šalių